

Regeringens proposition

1978/79:32

om åtgärder inom bryggeribranschen;

beslutad den 26 oktober 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

INGEMAR MUNDEBO

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om att den s. k. bryggeriutredningens förslag i väsentliga stycken genomförs. Staten föreslås bilda ett strukturbolag, Brygginvest AB, med uppgift att initiera och medverka vid strukturförändringar i bryggeribranschen. Riksdagen föreslås vidare bemyndiga regeringen att godkänna ett tilläggsavtal mellan staten och Beijerinvest AB som innebär att mera preciserade riktlinjer fastställs för AB Pripps Bryggeriers uppträdande på marknaden för bryggeriprodukter. Tilläggsavtalet innebär vidare att staten kvarstår som majoritetsaktieägare i Pripps genom Brygginvest AB samtidigt som allmänheten erbjuds att i viss utsträckning teckna aktier i Pripps.

Propositionen innehåller vidare förslag som syftar till att möjliggöra fortsatt drift vid mälteriföretaget Nord-Malts anläggning i Söderhamn.

Förslagen syftar sammanfattningsvis till att lägga en grund för en ur samhällelig synpunkt acceptabel och kontrollerad strukturutveckling i bryggeribranschen och till att möjliggöra en fortsatt konkurrens.

Bryggeriutredningens förslag om skatt på läskedrycker, saft och juice, förpackningsavgiften och om en utvärdering av mellanölsbeslutet behandlas inte i propositionen.

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-10-26

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Mundebo

Proposition om åtgärder inom bryggeribranschen

1 Den förda politiken

Sedan lång tid tillbaka har bryggeriindustrin varit föremål för statliga regleringar av olika slag. Bakgrunden härtill är det intresse från alkoholpolitisk synpunkt som statsmakterna fäster vid ölhanteringens olika led. Reglerna avser främst tillverkning, beskattning, försäljning och servering av öl. De alkoholpolitiska åtgärder som beslutas är av avgörande betydelse för de företag som tillverkar och försäljer maltdrycker.

Med hänsyn till de alkoholhaltiga maltdryckernas speciella karaktär har det bedömts ur allmän synpunkt lämpligt att staten får ett dominerande intresse i tillverkningen av maltdrycker i Sverige. Mellan staten och PRIBO träffades därför den 19 november 1974 ett preliminärt avtal som innebar att staten förvärvade majoriteten av aktierna i AB Pripps bryggerier. Regeringen godkände efter riksdagens bemyndigande (prop. 1975: 7, NU 1975: 8, rskr 1975: 41) avtalet den 13 mars 1975.

PRIBO:s aktieinnehav överfördes i enlighet med regeringsbeslut den 18 december 1975 till Beijerinvest AB.

Enligt avtalet skulle PRIBO låta ombesörja en höjning av aktiekapitalet i Pripps från 5 milj. kr. till 70 milj. kr. genom fondemission med utnyttjande av disponibla vinstmedel och uppskrivning av vissa fastigheter. PRIBO överlät till staten 840 000 aktier motsvarande 60 % av det förhöjda aktiekapitalet. Överlåtelsepriset för aktierna uppgick till 225 milj. kr. samt ränta på detta belopp räknat från den 30 september 1974. Det överenskomna priset på de aktier som förvärvades av staten motsvarade ett värde på hela aktiestocken i Pripps av 375 milj. kr.

Priset framkom som resultat av en förhandling, baserad på av parterna var för sig gjorda uppskattningar av företagets substansvärde och av-

kastningsvärde. PRIBO lade vid förhandlingarna huvudvikten vid bolagets substansvärde, medan statens förhandlare fäste huvudvikten vid resultatet.

Enligt avtalet övertog staten från PRIBO samtliga borgensåtaganden och liknande förbindelser som PRIBO iklätt sig. Borgensåtaganden och liknande förbindelser uppgick till 183,8 milj. kr. vid avtalstillfället.

I avtalet föreskrevs att PRIBO t. o. m. den 30 september 1975 skulle förse Pripps med de likvida medel som erfordrades bl. a. för att fullfölja pågående eller redan beslutade investeringar. Pripps skulle till PRIBO överföra överskott i likvida medel. Den skuld Pripps hade till PRIBO den 30 september 1975 skulle återbetalas senast den 31 december 1975.

Avtalet innehåller bl. a. bestämmelser om inlösen och hembudsskyldighet. Staten utfäster sig att så länge PRIBO är delägare i Pripps inte överlåta eller pantsätta eller på annat sätt avhända sig oinskränkt ägande- och förfoganderätt till aktierna i Pripps. Överlåtelse får dock ske på bolag eller annan juridisk person som ägs av staten. PRIBO i sin tur utfäster sig att inte överlåta de aktier som PRIBO behåller till annan än staten. PRIBO får inte heller inskränka sin förfoganderätt till aktierna. Staten äger efter minst sex månaders uppsägning inlösa av PRIBO behållna aktier. På begäran av PRIBO skall staten tidigast den 31 december 1984 inlösa av PRIBO ägda aktier i Pripps. Om staten i egenskap av majoritetsägare i Pripps beslutar genomföra något som konstateras vara oförenligt med avtalet äger PRIBO även tidigare påkalla inlösen av PRIBO:s aktier i Pripps. I avtalet har angetts de principer som skall ligga till grund för värdering av aktier vid inlösen. Dessa innebär att parterna med ledning av substans- och avkastningsvärden, baserade på balans- och resultaträkningar för de tre senaste verksamhetsåren före den dag inlösen begärts, skall söka enas om priset. Kan överenskommelse ej träffas om priset skall detta bestämmas av skiljemän.

Beträffande styrelse och revisorer stadgas att så länge PRIBO äger aktier i Pripps skall styrelsen bestå av — förutom verkställande direktör och personer utsedda i enlighet med lagen (1972: 829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar — sex personer med tre suppleanter. Av dessa skall staten nominera fyra styrelseledamöter och två suppleanter samt PRIBO två styrelseledamöter och en suppleant att väljas av bolagsstämman i Pripps.

Ordföranden i Pripps styrelse skall väljas bland av staten nominerade styrelseledamöter och vice ordförande bland av PRIBO nominerade styrelseledamöter. Antalet revisorer i Pripps skall vara tre med tre suppleanter. Minst två av revisorerna och deras suppleanter skall vara auktoriserade. Så länge PRIBO innehar aktier i Pripps skall PRIBO få nominera en revisor och en suppleant.

I fråga om företagets skötsel är staten och PRIBO överens om att

Pripps skall drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna.

Enligt avtalet skall erforderligt kapitalbehov i Pripps efter den 30 september 1975 täckas genom självfinansiering eller upplåning på allmänna kapitalmarknaden om inte staten och PRIBO kommer överens om annat. Såvida parterna inte kommer överens om annat skall eventuell kapitalökning i Pripps genom nyteckning mot kontantlikvid, apportegendom o. d. ske till sådan kurs och på sådana villkor i övrigt att värdet på de av Pripps före nyteckningen utgivna aktierna inte nedgår.

Föredraganden framhöll i prop. 1975: 7 att det statliga engagemanget i bryggerinäringen borde ge underlag för en mer långsiktig inriktning av investeringar och rationaliseringar. Genom förvärvet förebyggdes dessutom risken att den svenska bryggerinäringen skulle komma under utländska storföretags inflytande. Eftersom Pripps även i fortsättningen skulle drivas enligt gängse företagsekonomiska riktlinjer bedömde föredraganden inte att det statliga engagemanget i Pripps negativt skulle påverka de fristående bryggeriföretagens situation. Föredraganden framhöll emellertid att om ägarna till andra bryggeriföretag likväl finner det förenligt med sina intressen att inleda diskussioner om ändrade ägarförhållanden borde sådana förslag kunna prövas i en positiv anda.

Utvecklingen under senare år har lett till att produktionskapaciteten inom bryggeribranschen som helhet överstiger efterfrågan. Det förefaller f. n. inte troligt att efterfrågan inom en överskådlig framtid kommer att utvecklas så att branschens överkapacitetsproblem kommer att kunna elimineras den vägen. Med undantag från Pripps är lönsamheten inom branschen över lag mycket svag. Ytterligare strukturförändringar är därför att vänta. Mot den bakgrunden har regeringen ansett det motiverat att en samlad analys och bedömning görs av branschens nuvarande situation och av dess utveckling på längre sikt.

I december 1977 tillkallade regeringen en utredningsman. Utredaren skulle i första hand inrikta sig på de företag som tillverkar lagrade malt-drycker. Beträffande utredarens uppgifter anförs vidare i direktiven:

”Utredaren bör inledningsvis kartlägga de nuvarande förhållandena inom branschen. Mot bakgrund av en analys av marknadens utveckling på något längre sikt bör därefter sannolika strukturförändringar och innebörden av dessa redovisas. Utredaren bör vidare bedöma om den nuvarande strukturen och nämnda förändringar överensstämmer med samhällets intresse av en rationellt fungerande produktionsapparat och en balanserad sysselsättningsutveckling på orter med bryggerier eller därmed sammanhängande verksamhet. Vid bedömningen bör hänsyn tas till intresset av att konkurrensen inom branschen inte begränsas ytterligare och att koncentrationen till ett dominerande företag på den svenska marknaden inte går längre än f. n. Utredarens arbete bör utmynna i förslag till de åtgärder som han kan finna motiverade.”

2 Bryggeriutredningen

2.1 Bryggeribranschen

2.1.1 Konsumtion

Den totala konsumtionen av malt- och läskedrycker beräknas år 1977 ha uppgått till närmare 4 000 milj. kr., vilket motsvarar en volym på ungefär 725 milj. liter. Konsumtionen har totalt sett minskat med 7,8 % mellan åren 1975 och 1977. Tidigare ökade konsumtionen. Ökningstakten minskade dock under perioden 1970—1975 med 0,6 % per år jämfört med perioden 1965—1970 när ökningstakten uppgick till 6,2 % per år. Ökningen under 1960-talets andra hälft berodde främst på införandet av det s. k. mellanölet.

Under de senaste åren har konsumtionsminskningen berört både lagrade maltdrycker, — 7,7 %, och kolsyrade läskedrycker, — 10,7 %. Av de lagrade maltdryckerna är det öl av klass II (A och B) som svarat för nedgången. Konsumtionen av öl klass II A har minskat sedan mellanöllets (II B) tillkomst i mitten av 1960-talet medan mellanölet stagnerade i början av 1970-talet och minskade fr. o. m. år 1976. Konsumtionen av kolsyrade läskedrycker stagnerade i början av 1970-talet. Därefter har den med något undantag minskat.

Konsumtionen av öl klass II har minskat kraftigt efter mellanölsförbudet den 1 juli 1977. Minskningen uppgår till 32 % eller 56,1 milj. liter. Detta motsvarar 6,8 liter per person för andra halvåret 1977. Starkölskonsumtionen har däremot ökat mycket kraftigt 141 % eller 19,7 milj. liter motsvarande 2,4 liter per person under sexmånadersperioden. De totala kvantiteterna starköl är emellertid relativt små, varför den totala maltdryckskonsumtionen minskade med 15 % samma period. Detta var mer än konsumtionsminskningen för läskedryckerna, 8 %. Mellanölskonsumtionen stagnerade redan i början av 1970-talet och började efter en tillfällig uppgång under år 1975 att avta under år 1976 varför hela konsumtionsminskningen av öl inte kan tillskrivas mellanölsförbudet. Under början av år 1978 har konsumtionen av öl klass II fortsatt att minska i jämförelse med perioden före mellanölsförbudet. Under årets första månader låg konsumtionen ca 40 % under motsvarande nivå år 1977. Under maj och juni ökade åter ölförsäljningen för att minska under juli. Utvecklingen under sommaren visar branschens starka beroende av väderleken.

Konsumtionen av kolsyrade läskedrycker ökade med 4 % under första kvartalet 1978 samtidigt som konsumtionen av icke kolsyrade läskedrycker och juice minskade.

Prisökningarna i konsumentledet på malt- och läskedrycker har under 1970-talet varit högre än för flertalet andra drycker med undantag av juice som ökade i pris mycket kraftigt under år 1977. Kraftigast har

prisökningarna varit för svagdrycker och mineralvatten, ca 120 % mellan åren 1970 och 1977. En ökande burkandel har påverkat prisutvecklingen.

2.1.2 Utrikeshandel och produktion

Utrikeshandeln med malt- och läskedrycker är av liten omfattning. Av den svenska konsumtionen av malt- och läskedrycker på 727,3 milj. liter år 1977 tillgodosågs endast 22,5 milj. liter eller 3 % med importerade varor. För lagrade maldrycker är importandelen 1,5 %, för kolsyrade läskedrycker 5,2 % och för övriga beskattade läskedrycker 5,4 %. Även exporten av malt- och läskedrycker är relativt liten. Under de senaste åren har maldrycksexporten uppgått till omkring 2 milj. liter per år och läskedrycksexporten till 3—4 milj. liter. Detta utgör ca 0,5 % och 1—1,5 % av malt och resp. läskedrycksproduktionen. Malt- och läskedrycksindustrins saluvärde uppgick år 1976 till 1 598 milj. kr., vilket utgjorde 5,5 % av livsmedelsindustrin och 0,8 % av tillverkningsindustrins saluvärde. Förädlingsvärdet, 864 milj. kr. utgjorde samma år 9,3 % resp. 0,9 % av livsmedels- och tillverkningsindustrins förädlingsvärde. Bryggeriindustrins förädlingsvärdeandel, förädlingsvärdet i procent av saluvärdet, uppgick till 54,4 %. Det var högre än för både livsmedels- och tillverkningsindustrins genomsnitt, 32,5 % resp. 45 %.

Malt- och läskedrycksindustrins kostnadsstruktur, dvs. i den officiella industristatistiken redovisade kostnader i procent av saluvärdet skiljer sig från annan industri främst genom lägre råvaru- och löneandelar samt högre emballageandel. Branschens löneandel har minskat betydligt. Den uppgick år 1970 till 24 % och år 1976 till 16 %. Detta visar på en kraftig ökning av produktiviteten under samma period.

2.1.3 Sysselsättning

Totalt var omkring 6 000 personer sysselsatta inom malt- och läskedrycksföretagen under år 1977. Det kan jämföras med ca 6 800 två år tidigare. Ur sysselsättningsynpunkt domineras branschen av ölbryggerierna.

Bryggeribranschen visar en viss regional koncentration till Bergslagen (Grängesberg, Smedjebacken och Kopparberg), till västra Sverige (Göteborg, Borås, Falkenberg och två företag i Halmstad) samt till Småland (Nässjö, Vimmerby, Skruv och Tingsryd). De största bryggerierna är lokaliserade till storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö där bryggerierna dock är av relativt liten betydelse i jämförelse med industrissysselsättningen totalt.

2.1.4 Lönsamhet

Utredningen har genomfört en kartläggning över bryggeriernas lön-

samhet och finansiella ställning under perioden fr. o. m. år 1975. Kartläggningen grundar sig på företagens årsredovisningar och har kompletterats med information från de enskilda företagen.

Fullständigt rättvisande lönsamhetsjämförelser mellan olika företag försvåras enligt utredningen av bl. a. skilda och omlagda redovisningsår, skiftande värderingsprinciper för lager samt olika avskrivningsprinciper såväl över tiden som mellan företag.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen att lönsamhetssituationen är mycket allvarlig för samtliga bryggerier med undantag av Pripps och Wårby. Några företag har inte reserver att klara ytterligare ett års förluster medan de övriga bryggerierna knappast torde kunna täcka ytterligare några års förluster.

En av orsakerna till den nuvarande förlustsituationen utgörs enligt utredningen av den rabatteringspolitik som förts under senare tid från bryggeriernas sida. I en undersökning av statens pris- och kartellnämnd om pris-, rabatt- och prestationskonkurrens inom bryggeribranschen framgår att den totala rabattkostnaden av bruttoförsäljningen under redovisningsåret 1976/77 uppgick till närmare 5 % för Pripps och till närmare 9 % för övriga bryggerier. Rabattkostnaderna varierar regionalt. Bryggerier med tyngdpunkt i södra, västra och mellersta Sverige tillämpar rabatter som ligger högre än Pripps medan bryggerier med huvudsaklig verksamhet i norra Sverige tillämpar lägre rabatter.

Utredningen konstaterar slutligen att samtidigt med den mycket otillfredsställande lönsamhetsutvecklingen för de övriga bryggerierna har Pripps lönsamhet utvecklats positivt, vilket ger en uppfattning om de stordriftsfördelar Pripps-koncernen har dragit nytta av.

2.1.5 Produktionsstruktur

Antalet tillverkningsenheter inom malt- och läskedrycksindustrin har minskat mycket kraftigt sedan en längre tid. År 1960 fanns 301 tillverkningsenheter, varav 85 ölbryggerier och 216 läskedrycksfabriker. Antalet hade år 1977 minskat till 76 enheter totalt varav 24 ölbryggerier och 52 läskedrycksfabriker. Under år 1978 har maldryckstillverkningen upphört vid ytterligare två bryggerier. Med ölbryggeri menas samtliga tillverkningsställen med tillverkning av lagrade maldrycker. Dessa bedriver även tillverkning av svagdricka och läskedrycker. Med läskedrycksfabriker menas läskedrycksfabriker och svagdricksbryggerier, ofta benämnda vattenfabriker.

Antalet tillverkningsenheter har således minskat med tre fjärdedelar sedan år 1960. Samtliga 52 läskedrycksfabriker har emellertid inte kvar egen tillverkning utan ett tiotal fungerar enbart som distributörer åt andra bryggerier. Ölbryggerierna svarar för landets hela produktion av lagrade maldrycker och ca 87 % av läskedrycksproduktionen.

De 22 ölbryggerierna är fördelade på elva företag. Prippskoncernen

omfattar, inkl. Falken, nio bryggerier, Till-Bryggerier har tre ölbryggerier, Wårby två, medan de åtta övriga är fristående företag.

Vad gäller svagdricks- och läskedrycksfabrikanterna är de flesta relativt små. Ett tiotal omsätter mer än 1 milj. kr. och har fler än fem anställda. I omsättningen ingår då ofta en betydande del främmande varor. Icke kolsyrade läskedrycker tillverkas även av företag utanför bryggeriindustrin, bl. a. Novia och Cadbury Slots.

Lagrade maltdrycker tillverkas f. n. i 22 anläggningar. Prippskoncernen svarar för nio enheter sedan maltdryckstillverkningen i Mora och vid Sandwalls i Borås upphört. Brommabryggeriet är den största enheten med en årlig produktion av storleksordningen 200 milj. liter malt- och läskedrycker tillsammans. Bryggeriet i Göteborg producerar omkring 100 milj. liter och sedan följer bryggerierna i Malmö (60 milj. liter), Falkenberg (dotterbolaget Falken), Tingsryd, Sundsvall, Torsby, Arboga och Gällivare. Det sistnämnda har en produktion av 5—6 milj. liter.

Wårby Bryggerier bedriver malt- och läskedrycksproduktion i Wårby och Sollefteå med en produktion om 60—70 resp. 10 milj. liter. Wårby har dessutom läskedryckstillverkning i Åstorp.

Till-Bryggeriernas produktionsenheter i Östersund, Luleå och Umeå har en produktion av mellan 25 och 10 milj. liter.

De övriga fristående åtta bryggerierna (Grängesberg, Risingsbo, Nya Kopparberg, Åbro, Nässjö, Banco-Bryggerier, Appelfoftska och Östra) har en produktion som varierar från 25 ned till 4 milj. liter. Endast tre av dessa har en produktion överstigande 10 milj. liter.

2.1.6 Distribution

Det är endast Pripps och Wårby som har en rikstäckande försäljning. Omkring 55 % av Pripps distribution sker direkt från tillverkningsställen medan resten ombesörjs av ett trettiotal depåer, grossister och ombud. Wårbys distribution går via KF:s lagercentraler samt i Stockholm, Göteborg och Adalen genom egna nederlag. Omkring 60 % av Wårbys distribution går via lagercentraler. De övriga bryggerierna handhar själva, i likhet med Pripps, största delen av sin distribution själva via depåer. Ombud utnyttjas i varierande omfattning. Tillsammans har bryggerierna ca 120 depåer förutom sina tillverkningsställen.

2.2 Framtida utveckling

Utredningen har gjort ett försök att bedöma efterfrågan på bryggeriindustrins produkter för den närmaste framtiden. Bedömningarna bygger främst på diskussioner med företrädare för branschen. Trendframskrivningar är enligt utredningen inte meningsfulla till följd av mellanölsförbudet den 1 juli 1977 som medfört helt andra förutsättningar för branschen. Av samma orsak försvåras utnyttjandet av konsumtionsfunktio-

ner där hänsyn tas till exempelvis inkomst- och prisutveckling. Utredningen förutsätter i sin bedömning att inga väsentliga ändringar av beskattnings- och alkoholpolitiken äger rum under perioden. Man räknar dock med ett reklamförbud för alkohol inkl. starköl och återhållsamhet i reklamen för öl. Utredningen har emellertid ingen uppfattning hur ett sådant förbud kan påverka konsumtionen.

Bedömningen av marknadsutvecklingen är i hög grad avhängig konsumtionsutvecklingen för öl av klass II. För år 1978 har utredningen antagit att konsumtionen kommer att öka i viss mån jämfört med andra halvåret 1977, bl. a. beroende på att man sannolikt i ökad utsträckning accepterar det nya ölet. För år 1978 beräknas konsumtionen av öl klass II i jämförelse med mellanöl omräknat till kalenderårsbasis att uppgå till 75 %. Den andelen har sedan beräknats öka till mellan 80 och 85 % år 1982.

Till följd av den utbyggnad av branschen som mot bakgrund av mellanölskonsumtionens tillväxt ägde rum under senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet har det efter de senaste årens konsumtionsminskning uppstått en betydande överkapacitet. Branschen skulle i dagsläget enligt företagets bedömningar kunna producera omkring 20 % mer malt- och läskedrycker. Överkapaciteten motsvarar ca 135 milj. liter per år. Den motsvarar ungefär produktionen hos de bryggerier som står utanför Pripps och Wårby. Produktionskapaciteten skulle dessutom enligt branschens bedömning kunna utökas uppskattningsvis ytterligare 20 % med ökad skiftgång och begränsade investeringar. En viss överkapacitet är dock nödvändig för att kunna täcka säsongvariationen.

Utredningen har studerat produktivets- och kapacitetstillväxten inom bryggeriindustrin bl. a. vad gäller processdelen, bryggning, jäsning och lagring, förpackningsdelen och distributionsdelen. Sammanfattningsvis konstaterar utredningen följande. Produktiviteten i produktionsledet, dvs. process- och förpackningsdelen mellan de fristående bryggerierna och Pripps mindre enheter är i huvudsak jämförbara. Några undantag både till fördel och nackdel för de fristående bryggerierna förekommer. Pripps största enheter är dock ur produktivitetssynpunkt avsevärt effektivare. På distributionssidan bidrar Pripps glesare depånät till en effektivare distribution. Pripps har distributionsmässiga effektivitetsfördelar i kraft av sin storlek och marknadsorganisation, som möjliggör samordning av företagets resurser. Pripps kanske främsta fördelar ur distributionssynpunkt ligger i företagets dominans inom storstadsområdena i kombination med att man har sina största bryggerier där.

Utredningen har gjort en översiktlig jämförelse av produktionens regionala fördelning i förhållande till konsumtionen. Man har utgått från att per-capitakonsumtionen av malt- och läskedrycker är lika över hela landet. Jämförelsen pekar på att Götaland och Norrland är underskottsområden vad beträffar produktionen medan Svealand har ett stort pro-

duktionsöverskott. Tar man dessutom hänsyn till produktionskapaciteten markeras detta ytterligare.

För starköl bedömer utredningen att takten i konsumtionsökningen kommer att avta och uppgå till ca 5 % per år under perioden fram till år 1982. Lättölskonsumtionen beräknas öka något medan konsumtionen av svagdricka beräknas följa trenden sedan lång tid tillbaka och minska.

Läskedryckskonsumtionen anses vara mycket svårbedömd och osäker. På några års sikt bedömer utredningen ändå att konsumtionen kommer att stabiliseras på 1977 års nivå eller något däröver, dvs. ca 275 milj. liter. Konsumtionen av icke kolsyrade läskedrycker bedöms ha förutsättningar att kunna öka i framtiden.

Eftersom utrikeshandeln av malt- och läskedrycker är av så begränsad omfattning kommer produktionen att följa konsumtionsutvecklingen. Däremot kan naturligtvis lyckade exportsatsningar bidra till en mer positiv produktionsutveckling. På sikt bör, enligt utredningens uppfattning, exportvolymen av malt- och läskedrycker successivt kunna uppgå till 50—75 milj. liter, dvs. en tiodubbling jämfört med nuläget.

Med utgångspunkt i den beskrivna utvecklingen konstaterar utredningen att sysselsättningen även under den närmaste framtiden ofrånkomligen kommer att minska. Med en antagen produktivitetsförändring i samma storlek som under den senaste tvåårsperioden, ca 5 % per år, beräknas antalet sysselsatta komma att utvecklas enligt följande.

	Prognos			
	1977	1978	1980	1982
Antal sysselsatta	6 000	5 500	5 300	5 000

Sysselsättningen beräknas således minska med ca 1 000 personer fram till år 1982. Hälften av minskningen förväntas äga rum under år 1978. Den strukturella omvandlingen inom branschen förutsätts därvid bli av samma omfattning som under de senaste två åren, dvs. med ett bortfall av ett par mindre bryggerier per år.

2.3 Utredningens förslag

Utredningen har tagit upp frågan om beskattning på läskedrycker, saft och juice, en förändring av förpackningsavgiften samt frågan om en utvärdering av mellanölsförbudet. Dessa förslag behandlas inte vidare i föreliggande proposition.

För att förhindra en utveckling som dels kan leda till en monopol-situation inom bryggeribranschen, dels medföra sysselsättningsproblem på ett antal orter p. g. a. att vissa bryggeriföretag tvingas att träda i lik-

vidation finner utredningen det nödvändigt att vissa åtgärder vidtas. Vidare har utredningen haft att beakta de givna direktiven, där bl. a. samhällets intresse av en regionalt balanserad sysselsättningsutveckling på orter med bryggerier betonas. Utredningens förslag syftar till att åstadkomma en struktur inom bryggeribranschen som innebär fortsatt konkurrens mellan livskraftiga företagsenheter. Samtidigt framhåller utredningen att förutsättningar bör skapas för en strukturrationalisering inom branschen i acceptabla former.

För att livskraftiga företagsenheter vid sidan av Pripps och Wårby skall kunna åstadkommas fordras enligt utredningens mening fusioner och strukturförändringar inom de från dessa grupperingar fristående bryggerierna. Utredningen föreslår att de fristående bryggerierna i Syd- och Mellansverige sammanslås till två nybildade bryggeriblock, Sydbrygg och Bergslagsbrygg. Sydbrygg föreslås bildas på grundval av nuvarande Åbro Bryggeri i Vimmerby, Nässjö Bryggeri AB, Banco-Bryggerier i Skruv AB samt Appeltoffska Bryggeri AB och Östra Bryggeri AB i Halmstad. Bergslagsbrygg föreslås bildas med utgångspunkt i Grängesbergs Bryggeri AB, AB Risingsbo Ångbryggeri, Smedjebacken och Nya Kopparbergs Bryggeri AB, Kopparberg. Vidare måste Till-Bryggerier AB med bryggerier i Östersund, Umeå och Luleå erhålla en starkare ställning genom tillskott av riskkapital. Utredningen föreslår också att de i respektive region befintliga svagdricks- och läskedrycksfabrikerna bör, om så befinner lämpligt, beredas möjligheter att ingå i respektive block.

Ovanstående förslag kommer enligt utredningens bedömning att medföra betydande rationaliserings- och samordningsvinster i fråga om både produktion och distribution. En produktionsuppdelning mellan de i resp. bryggeriblock ingående företagen bör ge betydande kostnadsbesparingar. De fem bryggerierna i södra Sverige har distributionsmål som till stora delar överlappar varandra. Liknande förhållanden råder bland Bergslagsbryggerierna. Vidare kan kostnaderna för bl. a. företagsledning och administration nedbringas.

Branschens betydande överkapacitet gör att nedläggningar av några bryggerier bedöms vara ofrånkomliga. Utredningen anser att ledningen inom resp. företag i samråd med de anställda enligt gängse normer själva ansvarar för och beslutar om sin interna strukturomvandling. Enligt utredningens uppfattning bör emellertid vissa nedläggningar äga rum i anslutning till bildandet av de föreslagna bryggeriblocken. Inom Sydbrygg bedömer utredningen att ett till två bryggerier bör läggas ned. På sikt bör ytterligare ett avvecklas och produktionen koncentreras till två bryggerier. Inom Bergslagsblocket rekommenderas att verksamheten vid ett bryggeri successivt trappas ned. På sikt bör produktionen koncentreras till ett ställe. Inom Till-Bryggerier bör likaså ett bryggeri successivt läggas ned.

Vad gäller Prippskoncernen konstaterar utredningen att Pripps interna strukturomvandling kännetecknas av planmässighet och att man har möjlighet att verkställa planerade åtgärder när sysselsättningsförhållanden etc. så medger.

De mer omedelbara förslagen till strukturomvandling ger enligt utredningen följande ungefärliga besparingar. För den sydsvenska gruppen uppgår besparingarna till 10—12 milj. kr. per år, för Bergslagsbrygg till 5—6 milj. kr. per år och för Till-Bryggerierna till 4—5 milj. kr. per år. Kalkylerna förutsätter även bl. a. nedläggning av ett antal depåer. De föreslagna förändringarna torde enligt utredningen medföra en minskning av antalet anställda i storleksordningen 200 personer.

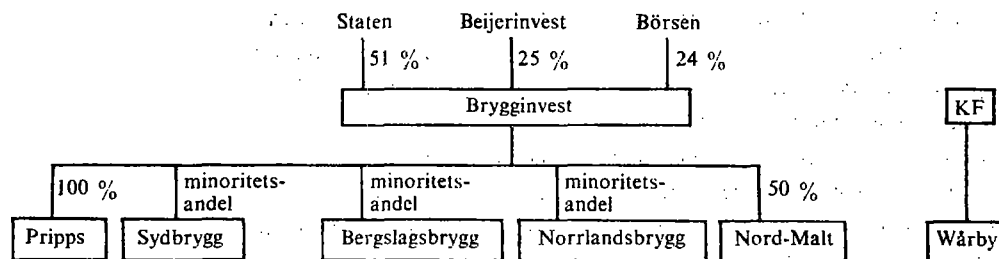
De föreslagna nedläggningarna kan emellertid endast reducera den totala överkapaciteten till en del. För att kanalisera ytterligare överkapacitet från den inhemska marknaden föreslår utredningen att bryggeriindustrin och i första hand Pripps genomför en grundlig och målmedveten satsning på export. Den svenska maltdrycksexporten är obetydlig i jämförelse med många andra länders. Pripps effektiva produktionsapparat bör enligt utredningen ge förutsättningar för en väsentlig exportproduktion. Andra utvecklingsmöjligheter som utredningen behandlar är produktion utomlands genom licensavtal eller i form av joint ventures eller helägda dotterbolag.

Vidare pekar utredningen också på vikten av att bryggeriindustrin anstränger sig för att utveckla nya produkter.

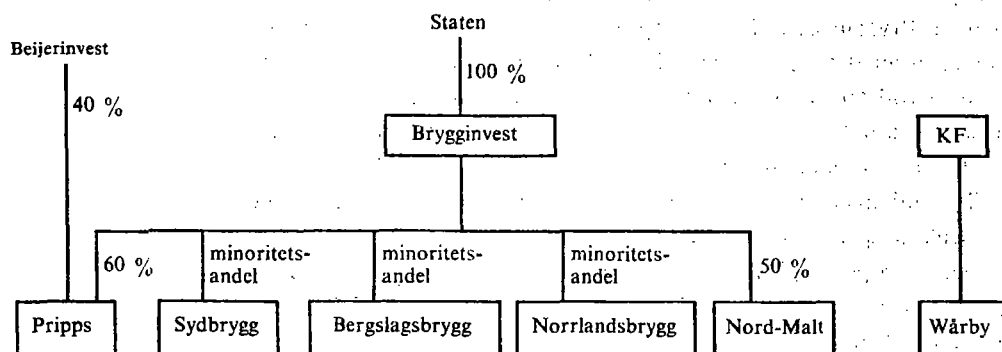
För att genomföra de föreslagna strukturförändringarna och för att utgöra ett organ för samordningsfrågor inom branschen föreslår utredningen att ett särskilt investmentbolag bildas, Brygginvest.

Utredningen redovisar två förslag där skillnaden ligger i ägarsammansättningen av Brygginvest och Pripps. Skillnaden framgår av följande figurer.

Figur 1

Figur 2

Brygginvest bör enligt utredningsförslaget medverka vid tillskandet av de nya företagsgrupperna under förutsättning att de berörda företagen är beredda att medverka till de föreslagna blockbildningarna. Bildandet av de föreslagna blocken förutsätts ske på basis av frivilligt deltagande från de gamla ägarnas sida. Härvid kan komma ifråga såväl att gamla ägare löses ut som att de tillskjuter resp. företag som apportegendom. Brygginvest föreslås även erbjuda sig att gå in som delägare i Till-Bryggerierna. Sammanfattningsvis föreslår utredningen att Brygginvest går in med minoritetsandelar i Sydbrygg, Bergslagsbrygg och i ett på grundval av Till-Bryggerier bildat Norrlandsbrygg. Vidare föreslås att Brygginvest förvärvar 50 % av aktierna i Nord-Malt AB.

Wårby Bryggerier (KF) föreslås t. v. stå utanför Brygginvest. Möjligheten att i framtiden ta upp diskussioner om samarbete mellan Wårby och Brygginvest bör dock enligt utredningens mening lämnas öppen.

I det ena (fig. 1) av utredningens förslag föreslås Pripps Bryggerier ombildas till ett helägt dotterbolag till Brygginvest. Brygginvest föreslås då få ett statligt majoritetsäggande, 51 %, medan Beijerinvests andel föreslås bli 25 %. Återstående aktier, 24 %, försäljs genom börsintroduktion av Brygginvest. Den statliga majoriteten är enligt utredningen nödvändig, bl. a. med hänsyn till samhällets intresse att kunna driva en lämplig alkoholpolitik. Förändringen i det statliga ägandet, från 60 % av aktiekapitalet i Pripps till 51 % i Brygginvest, frigör kapital som enligt utredningens mening kan användas för att genomföra föreslagna strukturförändringar.

I det andra alternativet, som enligt utredningen i vissa avseenden är det enklaste och som går snabbast att genomföra, blir Brygginvest ett helstatligt aktiebolag som får förvalta statens aktieinnehav i Pripps. En tänkbar utveckling av detta alternativ är enligt utredningen att en

del av aktierna utförsäljs till allmänheten. Man anser dock att staten av alkoholpolitiska skäl även i detta fall bör bibehålla aktiemajoriteten.

Genom Brygginvests delägarskap i de mindre bryggerierna anser utredningen att dessa ges finansiella möjligheter att överleva. Det kommer emellertid att ta en viss tid för de nybildade företagen att organisera sin verksamhet och innan rationaliserings- och samordningsvinsterna får full genomslagskraft. Utredningen föreslår därför att man överväger möjligheterna till ett temporärt samhälleligt stöd under en rekonstruktionsperiod om tre år.

Utredningen pekar på vissa andra områden där man anser att Brygginvest kan göra en insats. Delägarskapet möjliggör branschfrämjande samordningsåtgärder. Viss samordning inom branschen är enligt utredningen önskvärd, exempelvis vad beträffar det alkoholpolitiska området, exportsatsningar och produktutveckling. Brygginvest kan medverka till samordning i fråga om övergripande pris- och rabattpolitik i syfte att skapa rimliga konkurrensförutsättningar.

Ytterligare exempel på samordningsaktiviteter inom Brygginvests ram är råvaruförsörjningen. Brygginvest har dessutom möjlighet att aktivt engagera sig i andra bryggerianknutna verksamheter. Utredningen understryker att genom att Brygginvest endast har minoritetsandelen i de mindre bryggerierna garanteras deras självständighet och konkurrens trovärdighet. Brygginvest avses inte få möjlighet att detaljstyra något av bryggeriföretagen, utan samarbete sker på berörda parter egna villkor. Utredningen understryker nödvändigheten av att resurser inte överförs från Pripps till de mindre företagen. Detta förhindras också genom att de mindre företagen endast är minoritetsägda av Brygginvest vilket medför att koncernbidrag inte är möjliga.

Utredningen konstaterar slutligen att de närmare omständigheterna kring ett genomförande av utredningens förslag är beroende av förhandlingar mellan berörda parter. Med hänsyn till situationen i branschen understryker utredningen vikten av stor skyndsamhet.

2.4 Nord-Malt

Utredningen har haft i uppdrag att utreda samt komma med förslag till åtgärder rörande vissa frågor inom mälteriverksamheten, speciellt avseende Nord-Malt AB.

För närvarande finns det tre större mälterier som förser bryggerierna med malt. Pripps har två i Stockholm och Göteborg. Det tredje, Nord-Malt, ligger i Söderhamn. Nord-Malt ägs till 51 % av det finska bolaget Oy Lahden Polttimo och till 49 % av flertalet ölbryggerier samt Svenska Lantmännens Riksförbund (SLR). Nord-Malt etablerades år 1972 med hjälp av lokaliseringstöd och sysselsätter omkring 30 personer. Härutöver sysselsätts indirekt 10—15 personer med transporter etc.

Bakgrunden till dagens överkapacitet på mälterisidan är enligt utredningen den att mellanölsförbudet och minskningen i konsumtionen av öl har medfört en stark minskning av maltförbrukningen. Detta har ytterligare förstärkts av att råfruktillsatsen vid bryggning av öl tillåtits öka från 20 % till 35 %. För Nord-Malt har problemen förstärkts genom att Pripps-koncernen övertagit vissa bryggerier som tidigare var kunder till Nord-Malt. Vidare uppför Pripps för närvarande ett nytt mälteri. De förändrade förutsättningarna har medverkat till Nord-Malts lönsamhetsproblem och till att företagets framtid är osäker. För att upprätthålla tillräcklig produktionsvolym och sysselsättning är Nord-Malt i allt högre grad hänvisad till export. Den internationella handeln med malt är betydande. Utredningen framhåller att en svensk export är beroende av exportstöd inom ramen för den svenska jordbrukspolitiken. Enligt utredningens bedömning kan export inte läggas till grund för långsiktig produktionsplanering med nu gällande regler.

I syfte att säkerställa produktionen och sysselsättningen vid Nord-Malt finner utredningen följande åtgärder nödvändiga:

- ”— Exportbidragen för malt bör utformas så att de möjliggör en export av ca 20 000 ton malt per år — vilket är en förutsättning för Nord-Malts fortsatta verksamhet — genom att utgå med det belopp som gäller vid tidpunkten för respektive exportkontrakts undertecknande, oberoende av leveranstidpunkt och genom att ligga fast under minst två veckor för möjliggörande av förhandlingar med utländska köpare.
- Utredningen vill rekommendera att en översyn av de svenska principerna för beräkning av exportbidrag på malt genomföres för att om möjligt erhålla enhetliga system i EG och Sverige beträffande omräkningstalen mellan korn och malt.
- En reducering av importen, som är av storleksordningen 10 000 ton, till förmån för inhemsk tillverkning skulle medverka till att skapa större utrymme för Nord-Malts produktion. Importavgiften för bryggerimalt bör därför höjas till samma nivå som gäller inom EG.
- För att sänka Nord-Malts fasta kostnader föreslår utredningen att staten prövar möjligheten att avskryva hälften av uteliggande lokaliseringsslån om 8 395 tkr. Härigenom sänks räntekostnaderna med ca 400 tkr per år, vilket medför att förutsättningarna att erhålla rimlig lönsamhet ökar.
- I samband med en avskrivning av lokaliseringsslån bör, enligt utredningens uppfattning, en översyn av ägarfrågan göras. Föreslagna åtgärder motiverar ett statligt ägande i Nord-Malt. Samtidigt finner utredningen det angeläget att nuvarande ägare kvarstår. Utredningen föreslår att Nord-Malts aktiekapital ökas från 3 till 6 mkr. genom en till Brygginvest riktad emission. Utredningen föreslår också vissa ändringar i Nord-Malts organisation syftande till en sänkning av företagets kostnader.
- På längre sikt bör den svenska maltproduktionen inom Nord-Malt och Pripps samordnas för att därigenom uppnå rationaliseringsvinster i fråga om råvaruanskaffning, produktion, administration och försäljning. Nord-Malt och Pripps mälterier föreslås därvid på

- sikt samordnas till ett särskilt mälteriföretag under Brygginvest.
- Utredningen föreslår vidare att Nord-Malt omorganiseras så att man i Söderhamn ansvarar för produktion och försäljning till inhemska kunder. Utredningen finner det lämpligt att ansvaret för exportförsäljningen genom avtal överlåtes till aktieägarna SLR respektive Lahden Polttimo. SLR bör ansvara för ordertagande, fakturor, leveransplanering, skeppning, inkassering och delcredere. Utredningen föreslår också att SLR övertar ansvaret för råvaruanskaffning. Enligt utredningens uppfattning bör också växtförädlingen inriktas på att utveckla för den internationella maltmarknaden lämpliga kornsorter.”

2.5 Särskilt yttrande

Sveriges Arbetsledareförbund, Svenska Industritjänstemannaförbundet och Svenska Livsmedelsarbetareförbundet har representerats i bryggeriutredningen. Representanterna har avgivit ett särskilt yttrande.

De fackliga representanterna anser att utredningen i alltför hög grad har koncentrerats till de organisatoriska frågorna. De strukturanalyser som genomförts anses vara alltför ytliga. Man har invändningar mot att utredaren överlåtit ställningsantagandena beträffande strukturplaner till de organisatoriska konstellationer som kan bli resultatet av utredningens förslag. De fackliga företrädarna framhåller vidare att vid upprättandet av strukturplaner måste målsättningen vara att förändringen sker i en sådan takt och på ett sådant sätt att vidhängande problem kan bemästras. En strävan måste vara att berörda individer erbjuds möjligheter till omplacering inom branschen eller att alternativ sysselsättning skapas, då i största utsträckning på orten.

Enligt de fackliga organisationerna krävs ett centralt forum där branschproblemen kan behandlas, dvs. ett strukturbolag med representation från samtliga företag. Man pekar på vikten av att det fackliga inflytandet garanteras i ett sådant strukturbolag. Av utredningens två förslag till organisatorisk utformning prioriteras alternativ ett.

I det särskilda yttrandet behandlas även Pripps situation. De fackliga företrädarna framhåller att lösningen av dagens akuta situation inom branschen inte får innebära att Pripps offensiva förutsättningar hämmas. Strävan måste enligt yttrandet därför vara att bättre samordna och effektivisera de fristående företagen. För Pripps del förordas att man prioriterar export och utveckling av ny verksamhet. Det understryks att Pripps inte genom koncernbidrag subventionerar Brygginvests verksamhet. Pripps måste enligt de fackliga organisationerna helt självständigt få råda över sina nuvarande och förväntade finansiella resurser. Företaget måste dock åläggas att i största möjliga utsträckning sörja för att erbjuda ersättningsjobb för de av sina anställda som drabbas av intern rationalisering. I första hand skall enligt yttrandet sådana erbjudas på hemorten.

3 Tilläggsavtal

Mellan staten och Beijerinvest AB har den 26 oktober 1978 träffats ett tilläggsavtal till det avtal som träffades mellan staten och PRIBO den 19 november 1974, kallat huvudavtalet. Tilläggsavtalet förutsätter för att bli giltigt — förutom godkännande av Beijerinvests styrelse — att regeringen senast den 21 december 1978 godkänner det.

Tilläggsavtalet innebär att staten så snart Brygginvest bildats till detta bolag skall överlåta sina 840 000 aktier i Pripps (motsvarande 60 % av Pripps aktiekapital och därmed svarande röstetal). Brygginvest ikläder sig enligt tilläggsavtalet dels statens rättigheter och skyldigheter enligt huvudavtalet, dels förpliktelser och ansvar för de åtgärder som staten enligt tilläggsavtalet åtar sig gentemot Beijerinvest.

Enligt tilläggsavtalet skall staten och Beijerinvest låta ombesörja en ökning av aktiekapitalet i Pripps från nuvarande 70 milj. kr. till 210 milj. kr. genom fondemission. För genomförandet av denna kapitalökning skall värdet på Pripps anläggningstillgångar uppskrivas i erforderlig omfattning.

I samband med ökningen av aktiekapitalet företas en s. k. split varigenom aktiernas nominella värde, som f. n. utgör 50 kr. per aktie, ändras till 25 kr. per aktie varefter 5 600 000 nya aktier ges ut med ett nominellt värde på 25 kr. Det totala antalet aktier i Pripps kommer härigenom att uppgå till 8 400 000 aktier. Vidare stadgar tilläggsavtalet att aktierna i Pripps skall fördelas på två kategorier, A- och B-aktier, på sådant sätt att 4 284 000 aktier av de av staten innehavda aktierna eller 51 % av samtliga aktier skall vara A-aktier och övriga B-aktier. Samtliga aktier skall, liksom hittills, vara likaberättigade.

De nya aktierna skall enligt tilläggsavtalet medföra rätt till utdelning som kan komma att utgå för det verksamhetsår som börjar den 1 oktober 1978 och för följande verksamhetsår. Kapitalökningen skall genomföras utan dröjsmål. Erforderliga kostnader inkl. stämpel för kapitalökningen skall bäras av Pripps. I samband med split och fondemission skall Pripps göras till avstämningsbolag enl. 3 kap. 8 § aktiebolagslagen.

Enligt tilläggsavtalet äger staten till försäljning bland allmänheten erbjuda B-aktier i Pripps motsvarande 9 % av aktiekapitalet och därtill svarande röstetal. Beijerinvest skall erbjuda B-aktier motsvarande 15 % av Pripps aktiekapital och därtill svarande röstetal till försäljning. Beijerinvest äger att vid detta erbjudande ge företräde åt sina aktieägare och innehavare av konvertibla skuldebrev. Priset per aktie skall i försäljningserbjudandet anges till 57:50 kr. Det föreligger ingen skyldighet för vare sig staten eller Beijerinvest att sälja aktier till ett pris som understiger detta värde. Försäljningen skall ske genom börsintroduktion av Pripps.

I och med att försäljningen av en del av statens resp. Beijerinvests aktieinnehav i Pripps har kommit till stånd upphör bestämmelserna i huvudavtalet att gälla beträffande de B-aktier som försäljs till allmänheten. I övrigt gäller huvud- resp. tilläggsavtalen så länge Beijerinvest innehar 25 % av B-aktierna. Löser staten in Beijerinvests återstående aktieinnehav (eller delar därav) skall staten enligt tilläggsavtalet erbjuda övriga B-aktieägare att sälja sina B-aktier till staten för motsvarande belopp som Beijerinvest erhåller.

Vid en ökning av aktiekapitalet genom nyemission eller nyteckning skall ökningen gälla såväl A- som B-aktier med oförändrad inbördes relation mellan dem.

Beträffande styrelserepresentation stadgas att så länge Beijerinvest äger B-aktier i Pripps skall styrelsen bestå av — förutom verkställande direktör och personer utsedda i enlighet med lagen (1972: 829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar — fem personer med två suppleanter. Av dessa skall staten nominera tre styrelseledamöter och en suppleant samt Beijerinvest två styrelseledamöter och en suppleant. Staten och Beijerinvest äger komma överens om att styrelsen utökas med en ledamot. Denne nomineras gemensamt av staten och Beijerinvest som representant för övriga aktieägare.

Ordföranden i Pripps styrelse skall väljas bland de styrelseledamöter som nomineras av staten och vice ordföranden bland dem som nomineras av Beijerinvest.

Oavsett om statens aktieinnehav framdeles kommer att ägas av Brygginvest skall statens företrädare i Pripps styrelse nomineras av regeringen genom budgetdepartementet eller det departement som förvaltar aktierna i Brygginvest. Tilläggsavtalet förutsätter att särskilt avtal träffas härom mellan staten, Beijerinvest och Brygginvest.

Beslut vid styrelsesammanträde fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal skall ordföranden vid styrelsesammanträdet ha utslagsröst. I det fall ordföranden i en för Pripps eller staten väsentlig fråga konstaterar att olika mening föreligger mellan å ena sidan samtliga av de av staten nominerade ledamöterna och å andra sidan övriga ledamöter — och lika röstetal inte skulle uppkomma — skall Beijerinvest se till att de av Beijerinvest nominerade ledamöterna vid omröstningen medverkar på sådant sätt att ordförandens mening kommer att gälla.

De av staten nominerade revisorerna och suppleanterna skall utses av budgetdepartementet eller det departement som förvaltar aktierna i Pripps.

I tilläggsavtalet regleras även vissa riktlinjer för verksamheten i Pripps. Pripps skall med iakttagande av vissa särskilt preciserade riktlinjer drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna.

Det konstateras att Pripps kommit att uppnå en dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige. Staten och Beijerinvest är överens om att denna dominans innebär att Pripps i sin verksamhet, i större utsträckning än eljest behövde vara fallet, har att undvika att konkurrera på ett sätt som på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt hämmar verkningsförmågan för andra företag inom branschen eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning i branschen.

Mot denna bakgrund är staten och Beijerinvest överens om att Pripps skall undvika att vidta sådana åtgärder som huvudsakligen syftar till att förstärka Pripps dominans. Pripps skall således tillämpa en pris- och rabattpolitik som undviker alla former av pris- resp. rabattdiskriminering. Vid inköp av för Pripps produktion nödvändiga råvaror, inkl. förpackningsmaterial, skall Pripps inte på ett otillbörligt sätt söka utnyttja sin marknadsställning.

Staten och Beijerinvest förbinder sig att medverka till att Pripps i samband med kapitalökningen, antar en ny bolagsordning.

Slutligen stadgas att huvudavtalet alltjämt skall äga giltighet i de delar där tillägsbestämmelse inte gäller enligt tilläggsavtalet. Strider någon bestämmelse i tilläggsavtalet mot en bestämmelse i huvudavtalet, skall tilläggsavtalet i första hand gälla i den berörda frågan.

4 Remissyttrandena

4.1 Branschens situation

Bryggeriutredningens beskrivning av den utveckling som ägt rum inom branschen, nulägesbeskrivningen och synpunkterna på den framtida utvecklingen ger enligt samtliga remissinstanser som tar upp frågan, dvs. *socialstyrelsen, näringsfrihetsombudsmannen (NO), länsstyrelsen i Jämtlands län, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Svenska Industritjänstemannaförbundet, Sveriges Arbetsledareförbund, Sveriges Köpmannaförbund, Svenska Bryggareföreningen, Malt- och Läskedrycksförbundet, Föreningen Skattepliktiga Bryggerier, Appeltofftska Bryggeri AB, Nya Banco Bryggerier AB i Skruv, Nässjö Bryggeri AB, Åbro Bryggeri KB, Östra Bryggeri AB, Grängesbergs Bryggeri AB, Nord-Malt AB, Risingsbo Ångbryggeri, Nya Kopparbergs Bryggeri AB, Kooperativa förbundet (KF), Östersunds Bryggeri AB*, en riktig bild av förhållandena inom branschen. *Svenska Livsmedelsarbetareförbundet* påpekar i sitt yttrande att man tidigare uttryckt farhågor för att bryggeribranschen genom mellanölsförbudet skulle komma att stå inför en mycket allvarlig kris. Man tar även upp de investeringar bryggerierna gjorde i samband med mellanölets införande 1965 vilka innebar att bryggerierna fick en avancerad teknik med hög kapacitet som inte längre kan utnyttjas. Man

framhåller att utredningen på ett klarläggande sätt kunnat konstatera att branschen knappast har några utvecklingsmöjligheter f. n.

4.2 Sysselsättning

Utredningens prognos beträffande sysselsättningen verkar enligt *Svenska Industritjänstemannaförbundet* vara något optimistisk förutsatt att inga åtgärder vidtas.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Norrbottensdelegationen, Norrbottens Socialdemokratiska Partidistrikt samt *Östersunds Bryggeri AB* behandlar sysselsättningssituationen för bryggerierna i de aktuella länen och den påverkan man anser att Pripps konkurrenskraft har haft på utvecklingen för efterfrågan på Till-Bryggeriers produkter. Sammanfattningsvis anser man att problemen till stor del sammanhänger med de konkurrensförhållanden som uppstått till följd av Pripps ökade försäljningsansträngningar. Man motsätter sig ytterligare nedläggningar av bryggerier i Norrland mot bakgrund av arbetsmarknadsförhållandena. Vikten av att genomföra utredningens förslag snarast och därvid beakta de regionala konsekvenserna för sysselsättningen understryks.

Nya Kopparbergs Bryggeri AB och *Risingsbo Ångbryggeri AB* framhåller att man vid en bedömning av den framtida strukturen av bryggeriindustrin bör ta stor hänsyn till sysselsättningen på de orter på vilka bryggerierna är verksamma. Man påpekar att en nedläggning av något av de två berörda bryggerierna skulle i det närmaste vara en katastrof för Smedjebackens resp. Ljusnarsbergs kommuner.

4.3 Branschens framtida struktur

Socialstyrelsen anser att ett statligt inflytande i ett eventuellt Brygginvest skulle kunna öka möjligheterna att förverkliga den fastlagda alkoholpolitiken. Hur detta rent ekonomiskt skall konstrueras torde dock enligt styrelsen ur alkoholpolitisk synpunkt vara av underordnat intresse. *NO* delar utredningens uppfattning att det krävs strukturförändringar och fusioner inom de från Pripps och Wårby fristående bryggeriföretagen för att det på sikt skall finnas alternativ för konsumenterna till de båda nämnda grupperna. *NO* har härvid fäst avgörande vikt vid den besvärliga ekonomiska situation som flertalet av företagen inom gruppen övriga mindre bryggerier f. n. har. Om motåtgärder inte vidtas skulle flera av företagen sannolikt få upphöra eller överlåtas till Pripps vilket ytterligare skulle förstärka Pripps marknadsdominans. En sådan utveckling skulle öka de risker för negativa effekter som föreligger redan vid nuvarande företagskoncentration i branschen. Sådana risker är främst diskriminering av kunder till det dominerande företaget, diskri-

minering av bryggerier vid sidan av Pripps, risk för en på sikt oförmånlig prisutveckling för konsumenterna samt minskade valmöjligheter för konsumenterna på dryckesvarumarknaden.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) anser att genom den föreslagna samordningen av de mindre bryggerierna till större block inom ett investmentbolag bör de stordriftsfördelar som finns i bryggerinäringen till viss del kunna tillvaratas samtidigt som den för branschen nödvändiga strukturomvandlingen bör kunna ske mera planmässigt och med mindre sysselsättningseffekter än vad som annars skulle kunna bli fallet. Nämnden vill dock framhålla det angelägna i att uppnådda stordriftsfördelar förs vidare till konsumenterna i form av lägre priser. *Konsumentverket* framhåller att bristen på analys av tänkbara effekter för konsumenterna är särskilt anmärkningsvärd. De krav på ytterligare utredning och analys som de fackliga företrädarna i utredningen har ställt finner verket välmotiverade.

Länsstyrelsen i Norrbottens län bedömer att riskerna för att den spontana utvecklingen leder fram till att en ren monopolsituation utvecklas är stora genom bildandet av *Brygginvest*. *Grängesbergs Bryggeri AB* anser att utredningsförslaget är ett monopolskapande förslag. Bryggeriet framhåller vidare att det är bryggerierna med den sämsta ekonomiska situationen som fått styra utredningsförslaget. I den mån vissa bryggerier behöver omedelbara kapitaltillskott torde detta enligt bryggeriet kunna ordnas genom befintliga stödformer i samband med en rekonstruktion av verksamheten. Den principiella konstruktionen synes enligt *Lantbrukarnas Riksförbund* och *Svenska Lantmännens Riksförbund* öka förutsättningarna för en livskraftig bryggeriindustri. I denna bedömning innefattas även utredningens förslag i vad avser malttillverkningen inom landet. *Svenska Livsmedelsarbetareförbundet* ser bildandet av *Brygginvest* som välbetänkt. Man anser dock att med dagens ägarstruktur är förutsättningarna för det frivilliga samarbete som krävs för att uppnå utredningens mål tvivelaktiga. Förbundet förutsätter därför att staten måste kunna ingripa i de fall ägarna själva inte klarar den föreslagna samordningen. Förbundet utgår ifrån att de anställda bereds betydande inflytande i såväl moderbolagets beslutsorgan som i de regionala bolagen. *Sveriges Köpmannaförbund* tillstyrker i princip förslaget att inrätta ett övergripande statligt ägt investmentbolag som skall äga minoritetsintressen i tre samlade regionala tillverkningsenheter. *Malt- och Läskedrycksförbundet* är positivt till utredningsförslaget men anser att de små svagdricks- och läskedrycksföretagens förhållanden inte beaktats tillräckligt. Förbundet ser vikten av att dessa företag erbjuds möjlighet att delta i förhandlingarna.

Föreningen Skattepliktiga Bryggerier understryker vikten av att de framlagda förslagen snarast genomförs. Föreningen understryker vidare vikten av att aktieägarna i de tre bryggeriblocken alltid skall ha rätt och

Brygginvests skyldighet att byta aktier i bryggeriblocken mot aktier i Brygginvest. *Sveriges Köpmannaförbund* framhåller i sitt yttrande att det är väsentligt att man i möjligaste mån vidmakthåller en fungerande konkurrens på bryggeriområdet både vad gäller öl och övriga sortimentgrupper. Ur detaljhandelns synpunkt är det enligt förbundet av central betydelse att tillgång finns till ett flertal leverantörskanaler. *Föreningen Svenska Konservtillverkare* anser att begränsning till i första hand företag som tillverkar lagrade maltdrycker är en brist eftersom bryggerierna även tillverkar läskedrycker som konkurrerar med konservindustrins produkter.

KF saknar en strukturplan som utgångspunkt. Förbundet anser de föreslagna organisationsalternativen är kortsiktiga skenlösningar eftersom den framtida utvecklingen torde leda till att bryggeribranschen samlas inom en organisation. Med hänsyn till det stora statliga engagemanget i branschen och de alkoholpolitiska aspekterna föreslår *KF* att staten i första hand tar hand om hela bryggeribranschen. I andra hand föreslås att staten ingår i en med hela bryggeriindustrin samägd organisation där vinstmaximering inte får förekomma och där konsumenternas och de anställdas intressen bevakas.

Appeltofftska Bryggeri AB, Nya Banco-Bryggerier i Skruv AB, Näs-sjö Bryggeri AB, Åbro Bryggeri KB och Östra Bryggeri AB är positiva till bildandet av Sydbrygg men anser att det krävs utförligare underlag och analyser för ett slutligt ställningstagande hos varje enskilt bryggeriföretag. Företagen förutsätter att erforderliga medel snarast möjligt ställs till förfogande genom statsmakternas försorg. Företagen anser det angeläget att det skapas möjlighet för konvertering av aktier i Sydbrygg till aktier i Brygginvest. *Östersunds Bryggeri AB* föreslår att man bör överväga att tillföra *Bryggeri AB Falken* till Sydbrygg.

Nya Kopparbergs Bryggeri AB och *Risingsbo Ångbryggeri AB* framför motsvarande synpunkter på Bergslagsbrygg i fråga om medelstillskott och konvertering av aktier som de bryggerier som enligt utredningsförslaget skall ingå i Sydbrygg. De två företagen pekar också på vikten av att Brygginvests aktic innehav inte i något fall får överstiga en minoritetsandel. *Grängesbergs Bryggeri AB* är positivt till Bergslagsbrygg men anser att en sammanläggning inte bör påtvingas utifrån annat än om företagen befinner sig i direkt kris.

Novia Livsmedelsindustrier AB anser att sannolikheten är relativt hög för att Brygginvest skall utvecklas till en kartell, som helt kommer att behärska marknaden för konsumtionsfärdiga drycker. Man påpekar att effekterna för dryckestillverkare som står utanför Brygginvest kan bli förödande.

Vad gäller den föreslagna ägarstrukturen förordar bl. a. *Sveriges Livsmedelsarbetareförbund, Föreningen Skattepliktiga Bryggerier, Appeltofftska Bryggeri AB, Nya Banco-Bryggerier i Skruv AB, Nord-Malt*

AB, Nya Kopparbergs Bryggeri AB, Nässjö Bryggeri AB, Risingsbo-Ångbryggeri AB, Abro Bryggeri KB, Östersunds Bryggeri AB och Östra Bryggeri AB att utredningens alternativ ett genomförs. Sveriges Livsmedelsarbetareförbund anser dock att staten bör äga en större del av Brygginvest och skulle helst vilja förordna ett helstatligt ägande av hela bryggerinäringsen. Man konstaterar dock att denna fråga inte legat inom utredningens direktiv. Om Beijerinvest motsätter sig alternativ ett föreslår förbundet att staten ges möjlighet att lösa ut Beijerinvest. Genomförs alternativ två vill förbundet framhålla att detta alternativ måste omarbetas så att samordningsfördelarna för de anställda och samhället löses på ett godtagbart sätt. Sveriges Köpmannaförbund förordar det alternativ där Beijerinvest bibehåller sina direkta intressen i Pripps, dvs. alternativ två. Härigenom uppnås enligt yttrandet bl. a. att icke statliga intressen bibehåller ett direkt medansvar i det marknadsdominerande produktionsföretaget. Förbundet önskar starkt betona vikten av att de sålunda bildade bryggerienheterna ges en självständig ställning och därigenom får möjligheter att utvecklas efter företagsekonomiska principer och enligt marknadens förutsättningar. Utan att ta ställning i principfrågan reser förbundet frågan om en breddning av ägarintressena inom Pripps genom en börsintroduktion. NO vill inte motsätta sig ett genomförande av något av de båda av utredningen föreslagna alternativen. NO pekar emellertid på att en ännu större åtskillnad mellan å ena sidan Pripps och å andra sidan de nybildade bryggerienheterna skulle kunna uppnås om Brygginvest hade minoritetsandelar i de tre Bryggeriblocken men inte något ägande i Pripps, som liksom f. n. skulle kunna ägas direkt av Beijerinvest och staten samt eventuella andra intressenter. SPK anser det vara av vikt att de föreslagna alternativen inte ses som en slutlig lösning utan att fortsatta ansträngningar görs för att ur konsumenternas synpunkt nå ett bästa utnyttjande av befintliga resurser.

4.4 Brygginvests uppgifter

Frågan om Brygginvests uppgifter behandlas av NO, SPK, Svenska Industritjänstemannaförbundet, Sveriges Livsmedelsarbetareförbund, de jackliga organisationerna vid Pripps och Föreningen Skattepliktiga Bryggerier. NO motsätter sig en generell pris- och rabattsamordning av Pripps och de föreslagna bryggeriblocken. NO tolkar utredningsförslaget om att skapa rimliga konkurrensförutsättningar så att olikheter i priser och rabatter inte får gå längre än vad som motsvaras av köparnas prestationer gentemot bryggerierna. Samordningsaktiviteter i fråga om råvaruförsörjning möter enligt NO inte samma principiella invändningar från konkurrensrättslig synpunkt. NO understryker det väsentliga i att de tre bryggeriblocken garanteras självständighet och konkurrensvärdighet. SPK framhåller det angelägna i att uppnådda stordriftsfördelar medför lägre priser. Vidare understryker nämnden vikten av att den samord-

ning som kan komma att ske inom Brygginvest begränsas till insatser i syfte att minska riskerna för sådan regional olikformig prissättning, som inte är kostnads- eller prestationsmässigt betingad. *Livsmedelsarbetareförbundet* och *de fackliga organisationerna vid Pripps* anser att Brygginvests första arbetsuppgift måste bli att tillsammans med de anställda genomföra en strukturanalys som underlag till en strukturplan för hela branschen. Därutöver tar förbundet upp frågor om en samordnad råvaruförsörjning, förändrad konkurrenspolitik och emballagesidan. *Föreningen Skattepliktiga Bryggerier* anser inte att de största ekonomiska fördelarna ligger i en sammanslagning och nedläggning av produktionsenheter, utan i att samordna administration, distribution och marknadsföring.

Sveriges Köpmannaförbund, Malt- och Läskedrycksförbundet och *Grängesbergs Bryggeri AB* yttrar sig över utredningens förslag till temporärt statligt stöd. Köpmannaförbundet understryker att statliga ingrepp och stödformer i största möjliga utsträckning bör ha karaktären av "hjälp till självhjälp" samt behovet av att i efterhand analysera effekterna av vidtagna åtgärder. Malt- och Läskedrycksförbundet betonar att om ett temporärt stöd genomförs måste det få en sådan utformning att även de små malt- och läskedrycksfabrikerna kan få del av det. Grängesbergs Bryggeri anser att stödet borde vara permanent.

Över Norrlandsbrygg och dess distributionssamarbete med Pripps yttrar sig bl. a. *NO, länsstyrelsen i Norrbottens län, Sveriges Köpmannaförbund* och *Östersunds Bryggeri AB*. NO vill inte utsluta en distributionssamverkan mellan Till-Bryggerier och Pripps men anser att det finns risker för att en samverkan utsträcker till prissättningsfråga och marknadsföringsåtgärder i övrigt. Länsstyrelsen instämmer i att bildandet av Norrlandsbrygg kan medföra fördelar ur regionalpolitiska synpunkter. Köpmannaförbundet avvisar inte utredningsförslaget om samdistribution för de norrländska produktionsenheterna men förordar en provperiod. Östersunds Bryggerier framhåller i sitt yttrande att Tillgruppen redan genomfört de fusioner och strukturförändringar som föreslås för Syd- och Bergslagsbrygg samt dessutom huvudparten av mycket omfattande rationaliserings- och samordningsprogram. Företaget anser dock att de effektivitetsvinster som därigenom har erhållits inte har kunnat kompensera den allt mer skärpta konkurrensen. Utredarens bedömning av kostnadsbesparingarna är enligt företaget alltför optimistiska. Företaget är positivt till ett distributionssamarbete med Pripps och anser att Sundsvalls Bryggeri (Pripps) bör tillföras Nord-Brygg.

4.5 Nord-Malt AB

När det gäller utredningens förslag om exportbidrag framhåller bl. a. *statens jordbruksnämnd, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)* och *Svenska Lantmännens riksförbund (SLR)* att principen måste vara att en jäm-

förelse görs mot det exportbidrag som skulle behövas för att föra ut motsvarande kvantitet korn på världsmarknaden. Ur regleringsekonomisk synpunkt har det ingen betydelse om kornet exporteras som sådant eller i form av malt. Nämnden fäster uppmärksamheten på GATT:s regler angående omvärderingen av exportsubventioner och erinrar om EFTA-konventionens artikel 24. Enligt denna artikel skall medlemsstat inte skada andra medlemsstaters intresse genom att direkt eller indirekt bevilja subventioner, som medför en ökning av exporten jämfört med en nära föregående representativ period. LRF och SLR har förståelse för att de varierande exportbidragen kan leda till planeringssvårigheter för Nord-Malt och motsätter sig därför inte att bidragen ligger fast under två veckor. *Nord-Malt AB* framhåller att trots utredningens förslag kvarstår betydande skillnader mellan det svenska systemet och EG:s regler till nackdel för Nord-Malt. De olika skördeperioderna i Europa har enligt Nord-Malt lett till att när det funnits köpare har exportstödet varit obestämt eller otillräckligt och när stödet kommit har köparna redan hunnit täcka sitt behov på annat håll. Företaget understryker slutligen vikten av att den av utredningen föreslagna översynen görs skyndsamt.

Över utredningens förslag om importavgifter för malt har *statens jordbruksnämnd*, LRF, SLR och *Nord-Malt AB* yttrat sig. *Jordbruksnämnden* har ingen erinran mot att införselavgiften för malt i Sverige konstrueras på samma sätt som EG:s system om parterna kan komma överens om detta i jordbruksöverläggningarna. Beträffande importavgiften för korn finner nämnden ingen anledning att ändra principen för avgiftssättning. LRF och SLR delar utredningens uppfattning. *Nord-Malt* understryker att de framtida reglerna för att beräkna införselavgiften på malt måste utformas mot bakgrund av de speciella förhållanden som råder på den europeiska marknaden.

KF anser att man vid utformningen av ändrade regler för utrikeshandeln med maltprodukter bör skapa största möjliga likformighet med EG-reglerna.

Utredningen rekommenderar att åtgångstalet mellan korn och malt ses över. *Jordbruksnämnden* anmäler att man avser att göra en sådan översyn. Strävan bör enligt nämndens mening vara att de faktiska åtgångstalen också skall användas vid beräkning av exportbidrag och införselavgift. LRF och SLR har ingen erinran mot en översyn men framhåller att i den mån man inkluderar, eller på annat sätt skapar, ett visst manufaktureringsskydd detta medför ökade kostnader för regleringsökonomi vilka inte bör belasta det svenska jordbruket.

De remissinstanser som uttalat sig om utredningens förslag att inordna Nord-Malt AB i Brygginvest, bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Svenska Livsmedelsarbetareförbundet*, *Svenska Bryggareföreningen* och *Nord-Malt AB*, har ingen erinran.

Ett framtida samarbete mellan Nord-Malt och Pripps mälteriwerk-

samhet tillstyrks av *KF*, *Nord-Malt AB* och *Östersunds Bryggeri AB*. De *fackliga organisationerna vid Pripps* motsätter sig förslaget att Pripps mälteridel på sikt överförs till ett särskilt mälteriföretag under Brygginvest.

De remissinstanser som yttrar sig över utredningens förslag i vad avser ansvaret för råvaruförsörjning och exportförsäljning tillstyrker förslaget; *Nord-Malt AB* med reservationen att den närmare ansvars- och arbetsfördelningen bör överlåtas till berörda parter att avgöra under hand.

Utredningens förslag att staten avskriver hälften av Nord-Malts lokaliseringsslån välkomnas av *Nord-Malt AB*. Även *KF* tar upp frågan och tillstyrker förslaget.

Föredraganden

Sedan lång tid tillbaka har bryggeriindustrin varit föremål för statliga regleringar av olika slag. Bakgrunden härtill är det intresse från alkoholpolitisk synpunkt som statsmakterna har fäst vid ölhanteringens olika led. Regleringarna, som avser främst tillverkning, beskattning, försäljning och servering av öl, har ändrats från tid till annan. Med hänsyn till de alkoholhaltiga maldryckernas speciella karaktär har det bedömts ur allmän synpunkt lämpligt att staten fick ett dominerande intresse i tillverkningen av maldrycker i Sverige. Staten förvärvade därför år 1975 aktiemajoriteten (60 %) i *AB Pripps Bryggerier*. Detta inträde från statens sida i bryggeribranschen syftade till att minska osäkerheten och skapa bättre grund för planering och därmed långsiktig effektivitet i branschen.

Produktionsstrukturen inom bryggeribranschen undergick under åren före statens förvärv av aktiemajoriteten i Pripps stora förändringar. Antalet tillverkningsenheter för malt- och läskedrycker minskade drastiskt. Samtidigt medförde en gynnsam produktivitetsutveckling att den totala produktionen kunde öka i betydande grad. Mellan åren 1965—1975 ökade produktionsvolymen med ca 40 % under det att antalet anställda i bryggerinäringen under samma period sjönk med 20 %. Med hänsyn till att arbetstiden förkortades under perioden har antalet utförda arbetstimmar minskat ännu snabbare. Denna gynnsamma utveckling av produktionsvolymen per arbetad timma kan väsentligen återföras på den strukturrationalisering av anläggningarna som ägde rum.

Även vad gäller företagsstrukturen skedde stora förändringar. I början av 1960-talet dominerade de två stora koncernerna *AB Stockholms Bryggerier* och *AB Pripp & Lyckholm* marknaden. År 1963 gick dessa bryggerier samman under namnet *AB Pripps Bryggerier*. Vid tidpunkten för statens förvärv av aktiemajoriteten i Pripps år 1975 svarade detta företag för ungefär 55 % av försäljningen av malt och läskedrycker i

landet. De två nästa största företagen var då AB Wårby Bryggerier och Bryggeri AB Falken.

Sedan år 1975 har företagskoncentrationen inom branschen accentuerats ytterligare. Genom Pripps bl. a. av sysselsättningskäl motiveerade förvärv år 1977 av de två krisdrabbade västsvenska bryggerierna Falken och Sandwalls har företagsstrukturen i branschen ändrats ytterligare. Marknadssituationen är för närvarande den att Prippskoncernen har en marknadsandel vad avser lagrade maltdrycker om ca 73 % och vad avser kolsyrade läskedrycker om ca 60 %. Vad gäller bryggerimarknaden totalt har Till-Bryggerier AB med täckning huvudsakligen i Norrland en marknadsandel om ca 9 % och Wårby en marknadsandel om ca 11 %. Övriga företag är små och flertalet har marknadsandelar på endast några få procentenheter. Totalt finns i landet i dag nio bryggeriföretag vid sidan av Pripps och Wårby. Antalet produktionsställen för lagrade maltdrycker uppgår till 22. Totalt sysselsätts i branschen ca 6 000 personer, varav ca 4 000 i Pripps.

Branschens villkor förändrades också genom slopandet av mellanölet den 1 juli 1977. Bl. a. mot bakgrund av detta har efterfrågan på bryggeriprodukter minskat under det senaste året. Denna utveckling i kombination med tidigare gjorda effektivitetshöjande investeringar, framförallt inom Pripps, har lett till att produktionskapaciteten inom branschen idag som helhet i betydande grad överstiger efterfrågan. Det är osannolikt att efterfrågan inom en överskådlig framtid kommer att utvecklas så att branschens överkapacitetsproblem kommer att kunna elimineras den vägen. Samtidigt står det klart att produktionskostnaderna vid de större moderna tillverkningsenheterna är betydligt lägre än vid de mindre bryggerienheterna. Därtill kommer att stordriftsfördelar torde existera även i andra avscenden. Med undantag av Pripps och Wårby är lönsamheten inom branschen överlag otillfredsställande. Dessa omständigheter gör att ytterligare strukturförändringar inom branschen är att vänta.

Mot denna bakgrund tillkallades i december 1977 en utredare för att göra en samlad analys och bedömning av branschens nuvarande situation och utveckling på längre sikt. Utredaren skulle redovisa sannolika strukturförändringar och innebörden av dessa mot bakgrund av en analys av marknadens utveckling på något längre sikt. Utredaren skulle vidare bedöma om den nuvarande strukturen och nämnda förändringar överensstämde med samhällets intresse av en rationellt fungerande produktionsapparat och en balanserad sysselsättningsutveckling på orter med bryggerier och därmed sammanhängande verksamhet. Vid bedömningen skulle utredaren ta hänsyn till intresset av att konkurrensen inom branschen inte ytterligare begränsades och att koncentrationen till ett dominerande företag på den svenska marknaden inte skulle gå längre än för närvarande.

Utredarens rapport överlämnades i augusti i år. Utredaren fram-

håller att den förväntade marknadsutvecklingen torde medföra att ett par bryggeriföretag måste träda i likvidation under det närmaste året samt att de övriga mindre bryggerierna inte på egen hand och inom nuvarande branschstruktur överlever de närmaste åren. Detta har sin bakgrund i branschens nuvarande överkapacitet och strukturförhållanden, vilka konkret kommit till uttryck i otillfredsställande lönsamhet och svag finansiell ställning inom de från Pripps och Wårby fristående bryggerierna. Utredaren finner det nödvändigt att åtgärder vidtas för att förhindra en utveckling som dels skulle leda till en monopolsituation, dels medföra sysselsättningsproblem på många orter.

I syfte att åstadkomma en struktur inom bryggeribranschen som innebär fortsatt konkurrens mellan livskraftiga företagsenheter föreslår utredaren att de fristående bryggerierna i Syd- och Mellansverige slås samman till två nybildade bryggeriblock. Vidare bör enligt utredningen Till-Bryggerier AB erhålla en starkare ställning genom tillskott av riskkapital och utgöra grundvalen för ett bryggeriblock i Norrland. Enligt utredningens beräkningar kommer de föreslagna sammanslagningarna av bryggeriföretag att medföra betydande rationaliserings- och samordningsvinster ifråga om produktion, distribution, företagsledning och administration. På detta sätt skulle också förutsättningar skapas för en strukturrationalisering inom branschen i acceptabla former.

Mot bakgrund av branschens betydande överkapacitet anser utredaren att fortsatta nedläggningar av bryggerier är ofrånkomliga. Vissa nedläggningar bör enligt utredaren äga rum i anslutning till bildandet av de föreslagna bryggeriblocken. Inom det föreslagna bryggeriblocket i Sydsvrige, Sydbrygg AB, bör enligt utredningen ett till två bryggerier läggas ned. På sikt bör ytterligare ett bryggeri avvecklas och produktionen således koncentreras till två bryggerier. Inom det föreslagna bryggeriblocket i Mellansverige, Bergslagsbrygg AB, rekommenderas att verksamheten vid ett bryggeri successivt trappas ned. På sikt bör produktionen vid de två övriga bryggerierna koncentreras till ett ställe. Inom Till-Bryggerierna bör, enligt utredarens uppfattning, likaså ett bryggeri successivt läggas ned. Utredaren anser vidare att en anpassning till en mot marknaden svarande kapacitet tyder på att nedläggningar av några mindre bryggerier på sikt är ofrånkomliga även inom Prippskoncernen.

Utredaren anser emellertid att de föreslagna åtgärderna endast kan reducera den totala överkapaciteten inom branschen till begränsad del. Utredaren föreslår därför att bryggeriindustrin och i första hand Pripps också satsar på export.

För att möjliggöra ett genomförande av de föreslagna strukturförändringarna och för att fortsättningsvis utgöra ett organ för samordningsåtgärder inom branschen föreslår utredningen att ett särskilt investbolag bildas, kallat Brygginvest AB. Brygginvest bör enligt utredningen medverka vid tillskapandet av de nya företagsgrupperna genom att cr-

bjuda sig att gå in med ägarkapital. Beträffande ägarstrukturen i Brygginvest och vad avser Brygginvests ägarandel av Pripps lämnar utredningen alternativa förslag till lösningar.

Utredningen lämnar också vissa förslag i syfte att säkerställa produktionen och sysselsättningen vid mälteriföretaget Nord-Malt AB i Söderhamn. Dessa förslag berör konstruktionen av nu utgående exportbidrag för malt samt storleken på importavgiften för bryggerimalt. Genom dessa åtgärder i kombination med vissa förändringar i Nord-Malts exportverksamhet anser utredaren att förutsättningar kan åstadkommas för Nord-Malt att exportera en betydande del av sin årsproduktion. Utredaren föreslår vidare att staten prövar möjligheterna att avskryva hälften av uteliggande lokaliseringsslån i Nord-Malt samt att Brygginvest går in med ägarkapital i Nord-Malt. Genom dessa åtgärder anser utredaren att driften vid Nord-Malts anläggning i Söderhamn kan säkerställas.

Utredningen anför slutligen att det är angeläget att de framförda förslagen genomförs snarast möjligt. Härigenom kan annars oundvikliga företagsnedläggningar förhindras. Utredningen anser därför att Brygginvest bör bildas snarast och förbereda genomförandet av föreslagna åtgärder. Utredningen anser att förslag om möjligt bör föreläggas höstrikdagen 1978.

I utredningen lämnas också vissa förslag rörande beskattningen av malt- och läskedrycker, förpackningsavgiften samt frågan om en utvärdering av mellanölsförbudet. Jag tar i denna proposition inte upp denna del av utredningens förslag.

I ett särskilt yttrande understryker de i utredningen företrädde fackliga organisationerna vikten av att en strukturplan för branschen åstadkoms. Det krävs enligt de fackliga organisationerna ett strukturbolag med representation från samtliga företag i branschen och där det fackliga inflytandet garanteras. Det är vidare enligt de fackliga organisationerna viktigt att lösningar av dagens akuta situation inte får innebära att Pripps offensiva förutsättningar hämmas.

Remissinstansernas mottagande av utredarens förslag är i det stora hela positivt. Den allmänna bedömningen av branschens situation och de föreslagna strukturåtgärdernas inriktning har vunnit allmän anslutning. Näringsfrihetsombudsmannen har särskilt framhållit vikten av att en fungerande konkurrens vidmakthålls inom bryggeribranschen. Bildandet av ett branschstrukturbolag tillstyrks av samtliga remissinstanser som behandlat frågan. De anställdas organisationer har betonat att strukturuomvandlingen måste ske under hänsynstagande till sysselsättningssituationen på berörda orter och med beaktande av behoven av alternativ sysselsättning för de enskilda som berörs. Beträffande de föreslagna ägarstrukturerna går meningarna mer isär. De mindre bryggerierna förordar genomgående utredningens huvudalternativ.

Bryggeriutredningen har enligt min mening otvetydigt visat att utveck-

lingen nu nått en punkt där bryggeribranschen med stor sannolikhet går mot en monopolliknande situation om inte motåtgärder vidtas. Den har dessutom visat att okontrollerade strukturförändringar är att vänta inom kort om inte insatser görs. Utredningen har funnit att dessa omständigheter motiverar aktiva statliga insatser.

Det finns klara risker för bristande effektivitet i en monopolsituation med ett enda företag. Konsumenterna och samhället har rätt att förvänta att bryggeriindustrin skall fungera effektivt. En fortsatt konkurrens inom bryggeribranschen mellan livskraftiga företagsenheter är till fördel för de berörda företagen, för samhället och för konsumenterna. Det är därför min utgångspunkt att söka åstadkomma överlevnads- och utvecklingsmöjligheter för flera företag och produktionsenheter inom bryggeribranschen. Detta är också ett angeläget mål ur regionalpolitiska synpunkter. Staten bör därför aktivt medverka till att åstadkomma en sådan företags- och produktionsstruktur vad avser de mindre bryggerierna att dessa kan ges realistiska möjligheter att verka vidare inom branschen. Syftet med strukturförändringarna måste emellertid vara att söka åstadkomma livskraftiga och konkurrensdugliga företagsenheter. Det finns också risker för ineffektivitet och betydande samhällsekonomiska kostnader om företag och produktionsenheter hålls under armarna med konstlade medel. Jag anser alltså att konkurrensen inom bryggeribranschen så långt möjligt bör bibehållas. De mindre företagen i branschen har inte visat förmåga att på egen hand genom samordning bilda företagsstrukturer som har långsiktiga möjligheter att överleva. Av detta skäl bedömer jag aktiva statliga insatser som nödvändiga.

För att en konkurrens i framtiden skall vara möjlig ställs emellertid också särskilda krav på det dominerande företaget inom branschen. För att en konkurrens på lika villkor skall kunna åstadkommas måste Pripps i större utsträckning än de mindre företagen i branschen ålägga sig restriktioner vad gäller utnyttjandet av sin marknadsposition. Sådana riktlinjer för verksamheten inom Pripps förutsätter förhandlingar mellan företagens båda ägare.

Det kan också anföras alkoholpolitiska motiv för ett vidgat statligt engagemang i bryggeribranschen. Ett sådant vidgat engagemang i syfte att åstadkomma en önskvärd branschstruktur ligger också i linje med de motiv som var vägledande vid statens förvärv av aktiemajoriteten i Pripps år 1975. Som ett motiv för detta förvärv angavs att ett inträde från statens sida i bryggeribranschen borde kunna minska osäkerheten och skapa bättre grund för planering och därmed långsiktig effektivitet i branschen.

Jag kan i stort instämma i de bedömningar av branschens allmänna situation och av behovet av strukturförändringar som gjorts av bryggeriutredningen. Dessa bedömningar har också vunnit allmän anslutning i remissopinionen. Samtidigt vill jag understryka nödvändigheten av att

de nödvändiga strukturförändringarna kan ske i ordnade former och på ett sätt som tar hänsyn till samhällets regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska intressen. Även av dessa skäl krävs en aktiv statlig medverkan.

Jag förordar därför bildandet av ett investmentbolag, kallat Brygginvest AB, med huvuduppgift att initiera och medverka vid strukturförändringar i bryggeribranschen. Bildandet av ett sådant strukturbolag har också ett enhälligt stöd i remissopinionen. Detta bolag bör vara helstatligt. Av alkoholpolitiska skäl och av allmänna samordningsskäl finner jag det vidare naturligt att statens intressen i bryggeribranschen förvaltas samlat. Jag förordar därför att statens aktieinnehav i Pripps får ägas av Brygginvest. Brygginvest bör inledningsvis fullfölja det strukturlpolitiska utredningsarbete som påbörjats av bryggeriutredningen genom att under samråd med berörda företag och med de anställdas organisationer närmare definiera vilka strukturförändringar som bör äga rum och i vilken takt detta bör ske. Brygginvest bör initiera de önskvärda företagsstrukturerna genom att erbjuda sig att gå in med ägar kapital under förutsättning att berörda företag är beredda att medverka till önskvärda sammanslagningar av företag och rationaliseringar av produktions- och distributionsstruktur. Brygginvests stöd till de mindre bryggerierna bör i princip ta formen av inköp av aktier genom riktade emissioner. På detta sätt kan Brygginvest bli delägare i förutom Pripps även de nybildade bryggeriblocken. Brygginvests ägande i de nya blocken bör i princip begränsas till minoritetsintressen. Givetvis kan även andra stödformer, såsom industrigarantilån, komma i fråga för berörda företag om de allmänna förutsättningarna för sådana stödformer är uppfyllda. En förutsättning för statligt stöd bör emellertid vara att företagen medverkar i de önskvärda strukturförändringarna. Jag har inte nu underlag för att ta någon ståndpunkt till den närmare sammansättningen av de nya företagsenheter eller till hur produktionsstrukturen på sikt i sina enskildheter bör vara utformad. Dessa frågor måste närmare belysas under överläggningar mellan Brygginvest, berörda företag och de anställdas organisationer.

Bryggeriutredningen har framhållit vikten av skyndsamt med hänsyn till situationen i branschen. Brygginvest bör därför bildas så snart riksdagens beslut i frågan föreligger och därefter omedelbart påbörja sin verksamhet. Av alkoholpolitiska skäl och med hänsyn till verksamhetens samhälleliga betydelse bör företrädare för riksdagen beredas plats i företags styrelse. Även fackföreningsrörelsen inom branschen bör vara representerad.

Pripps starka dominans på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige gör det enligt min mening nödvändigt att i högre grad än vad som nu är fallet i gällande avtal mellan staten och Beijerinvest AB precisera riktlinjerna för verksamheten i Pripps. En sådan närmare precisering

torde vara nödvändig om en eljest ofrånkomlig utveckling mot en monopol-situation skall kunna undvikas. Pripps starka ställning medför enligt min mening att detta företag i större utsträckning än andra företag i branschen har att undvika att konkurrera på ett sätt som kan medföra konkurrensbegränsningar. Pripps bör därför undvika att i sin verksamhet vidta åtgärder som huvudsakligen syftar till att förstärka Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige. Det är vidare nödvändigt att Pripps i sin verksamhet inte på ett otillbörligt sätt utnyttjar sin starka marknadsställning. En sådan precisering av riktlinjerna för Pripps verksamhet förutsätter en ändring av det avtal som staten träffade i samband med förvärvet av aktiemajoriteten i Pripps år 1975.

Mot denna bakgrund har förhandlingar tagits upp mellan företrädare för staten och representanter för Beijerinvest. Dessa förhandlingar har resulterat i ett tilläggsavtal till det avtal som träffades i samband med statens förvärv av aktiemajoriteten i Pripps. I nu gällande avtal stadgas beträffande driften av Pripps endast att företaget skall drivas på ett företagsekonomiskt sunt sätt som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna. I tilläggsavtalet sägs beträffande riktlinjerna för verksamheten i Pripps att parterna är överens om att Pripps med iakttagande av vissa särskilt preciserade riktlinjer skall drivas på ett rationellt och företagsekonomiskt sunt sätt som möjliggör en rimlig utdelning till aktieägarna. Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige innebär att Pripps i sin verksamhet i större utsträckning än företag som ej har sådan ställning har att undvika att konkurrera på ett sätt som medför en konkurrensbegränsning som på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt hämmar verkningsförmågan för andra företag i branschen eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning inom branschen. Mot denna bakgrund är parterna ense om att Pripps i sin verksamhet skall undvika att vidtaga sådana åtgärder som huvudsakligen syftar till att förstärka Pripps dominerande ställning på marknaden för bryggeriprodukter i Sverige. Pripps skall således tillämpa en pris- och rabattpolitik som undviker alla former av pris- resp. rabattdiskriminering. Vid köp av för Pripps produktion nödvändiga råvaror, inkl. förpackningsmaterial, skall Pripps ej på ett otillbörligt sätt söka utnyttja sin marknadsställning. Dessa föreskrifter bör dock inte innebära något hinder för Pripps att tillfälligt möta lokal konkurrens.

I samband med överläggningarna om tilläggsavtalet har från Beijerinvests sida framförts önskemål om försäljning via börsintroduktion av en viss del av aktierna i Pripps. Enighet har uppnåtts om att Beijerinvest medges att nedbringa sitt aktieinnehav från för närvarande 40 % till 25 % i Pripps. För Beijerinvests återstående aktieinnehav skall huvudavtalets regler om inlösen och hembudsskyldighet gälla. På detta sätt uppnås en breddning av det enskilda ägandet i Pripps.

Tilläggsavtalet stadgar också att staten överlåter sitt aktieinnehav i Pripps till Brygginvest så snart detta bildats. Brygginvest bör enligt min mening bildas genom apport av aktier i Pripps. För att undvika att ge Brygginvest ett oproportionellt stort aktiekapital bör emellertid apporten avse endast en mindre del av statens aktieinnehav i Pripps. Återstoden av innehavet bör överlåtas mot ett ränte- och amorteringsfritt skuldebrev till statsverket. Aktierna i Brygginvest bör förvaltas genom fonden för statens aktier.

Brygginvest ges också enligt tilläggsavtalet möjlighet att med bibehållet innehav av aktiemajoriteten försälja en del av aktierna i Pripps till allmänheten via börsen. Genom en sådan försäljning tillförs Brygginvest medel som kan utnyttjas vid förvärv av aktier i de nybildade bryggeriblocken. De på så sätt frigjorda medlen kan beräknas komma att uppgå till ca 43 milj. kr. Statens möjligheter att genom majoritetsägandet i Pripps påverka verksamheten förblir oförändrade samtidigt som klarare riktlinjer för verksamheten i Pripps än enligt det nu gällande avtalet har överenskommit.

Tilläggsavtalet innehåller vidare föreskrifter om ökning m. m. av aktiekapitalet i Pripps, förbindelse av staten resp. Beijerinvest att inte försälja sitt aktieinnehav under huvudavtalets giltighetstid, föreskrifter om sättet för tillsättandet av styrelsen och regler om röstning i styrelsen samt om styrelsens storlek och sammansättning. Avtalet är för sin giltighet beroende av regeringens godkännande senast den 21 december 1978.

Genom bildandet av Brygginvest och genom de fastställda preciseringarna av riktlinjerna för driften av Pripps anser jag att en grund kan läggas för en ur samhällelig synpunkt acceptabel utveckling inom bryggeribranschen. Det är min förhoppning att Brygginvests verksamhet skall leda till en kontrollerad strukturutveckling inom branschen och till att en monopolsituation kan undvikas genom att livskraftiga företagsenheter kommer till stånd. Det är vidare nödvändigt att de insatser som gjorts inom branschen för att åstadkomma en effektiv produktion fortsätter. Jag förutsätter att de exportmöjligheter som berörs av bryggeriutredningen kommer att prövas framför allt inom Pripps.

Bryggeriutredningen har också berört situationen för mälteriföretaget Nord-Malt i Söderhamn. Jag ser med tillfredsställelse att utredningen anser sig ha funnit möjligheter för fortsatt produktion inom Nord-Malt genom en satsning på export. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet kommer senare hos regeringen att aktualisera vissa av de åtgärder som bryggeriutredningen föreslagit och som är beroende av regeringens beslut.

Jag förutsätter att Brygginvest snarast tar upp förhandlingar med Nord-Malts ägare om ett tillskott av kapital med utgångspunkt i utredningens förslag. Jag utgår vidare, efter samråd med statsrådet och chefen för industridepartementet, från att regeringen positivt kommer att

pröva möjligheten av att avskriva hälften av Nord-Malts uteliggande lokaliseringsslån. På detta sätt bör produktion och sysselsättning vid Nord-Malt i Söderhamn t. v. vara säkerställd.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer jag i det föregående har förordat rörande statligt engagemang i bryggeribranschen,
2. bemyndiga regeringen att ikläda staten de ekonomiska förpliktelser som följer av tilläggsavtalet mellan staten och Beijerinvest AB.
3. bemyndiga regeringen att genom apport av aktier i Aktiebolaget Pripps Bryggerier bilda Brygginvest Aktiebolag och till detta bolag mot skuldebrev överlåta återstoden av statens innehav av aktier i Aktiebolaget Pripps Bryggerier.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.